

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ७ वी

क्षेत्र : प्राकृतिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक / प्रयोग	उपक्रम / कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय / वर्गकार्य	इतर
१.	जलावरण	१) सागरी लाटा व प्रवाह यांतील फरक सांगता येणे. २) अटलांटीक महासागराच्या नकाशाच्या साहाय्याने अक्षवृत्त व गोड्या पाण्याच्या पुरवठ्यावरून क्षारतेचा अंदाज करता येणे. ३) भरती ओहोटीची संकल्पना व प्रकार सांगता येणे. ४) सागरजलाची क्षारता व तापमान याचा सहसंबंध सांगता येणे.	१) विज्ञानातील उर्ध्वपातन प्रयोगाद्वारे जलचक्राची संकल्पना स्पष्ट करणे.	१) पाण्याने भरलेल्या काचेच्या पेटीमध्ये (Fish Tank) सागरतळ रचनेची प्रतिकृती तयार करणे. २) ऑनिमेशन फिल्मद्वारे मिळालेली सागरी प्रवाहांची माहिती जगाच्या नकाशात भरणे.	-	१) जगाच्या दंडगोलाकार नकाशावर एकाच वेळी किती व कोणत्या ठिकाणी भरती व ओहोटी येते याची नोंद करा. २) सागरी जलाच्या घनतेतील फरक व प्रचलित वारे यांच्या अभ्यासावरून सागरी प्रवाहाचे प्रारूप काल्पनिक महासागरासाठी तयार करा.	-

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५०)

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ७ वी

क्षेत्र : प्रादेशिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक / प्रयोग	उपक्रम / कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय / वर्गकार्य	इतर
	आशिया खंड प्राकृतिक भूगोल.	१. भूशास्त्रीय घडामोडींच्या संदर्भातील अॅनिमेशन फिल्मस् चा उपयोग करून आशिया खंडाच्या भूरचनेवर झालेला परिणाम सांगता येणे. २. आशिया खंडातील हवामान व त्यातील क्षेत्रनिहाय बदलांची कारणमीमांसा करता येणे.	-	१) उठावाचा त्रिमिती नकाशा वापरून खंडाची प्राकृतिक रचना समजून घेणे. २) आशिया खंडाच्या नकाशामध्ये खंडाचे स्थान व विस्तार विचारात घेऊन हवामानाचा सर्वसाधारण आकृतिबंध तयार करणे. ३) इ. ६वी मधील नैसर्गिक प्रदेशाचा नकाशा वापरून वनप्रदेश शोधणे व प्रकार सांगणे.	आशिया खंडातील प्रदेशाच्या वैशिष्ट्यां-नुसार उद्भवणाऱ्या पर्यावरणीय समस्यांवर प्रकल्प तयार करणे.	आशिया खंडाच्या नकाशात हवामान उठाव, उंची, नद्या यांचा विचार करून शैतीयोग्य जमीन कोणकोणत्या भागात आहे ते शोधा.	-

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५१)

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ७ वी

क्षेत्र : प्रात्यक्षिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक/प्रयोग	उप/कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय/ वर्गकार्य	इतर
	नकाशा प्रकार	तयार केलेल्या जिल्ह्याच्या हवामान दर्शक नकाशाचे वाचन करता येणे.	-	उद्देशात्मक नकाशां-मधील फरक जाणून घेऊन वर्गीकरण करणे.	-	पाठ्यपुस्तकातील वेग-वेगळ्या नकाशात कोणकोणती सांख्यिकी माहिती दाखवली आहे याची यादी करा. वेगवेगळ्या कोणत्या प्रकारच्या माहितीसाठी कोणकोणत्या पद्धतींचा वापर केला आहे हे जाणून घ्या.	-
	दिशा निश्चिती	होकायंत्रातील महत्त्वाच्या भागांची माहिती सांगता येणे.	होकायंत्राच्या साहाय्याने दिशा/उपदिशा ठरवा.	उपकरणाशिवाय उत्तर दिशा निश्चित करणे.	-	-	-
	क्षेत्रभेट	-	-	लोकसहभागातून ग्रामविकास/प्रभागविकास योजनांच्या ठिकाणांना भेट देणे.	क्षेत्रभेट देऊन निरीक्षण व नोंदींच्या आधारे मुद्द्यांच्या साहाय्याने अहवाल लेखन करणे.	-	क्षेत्रभेटीसाठी प्रश्नावली तयार करणे.

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५२)

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ८ वी

क्षेत्र : सामान्य भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक / प्रयोग	उपक्रम / कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय / वर्गकार्य	इतर
१.	कृत्रिम उपग्रह	-	-	१) आपापल्या प्रदेशाची उपग्रहीय प्रतिमा इंटरनेटच्या माध्यमातून मिळवा. २) मिळविलेल्या उपग्रहीय प्रतिमांवरील भूरूपे, नद्या शोधून त्यांना नावे द्या.	-	हवामानाच्या बालम्यात दाखविल्या जाणाऱ्या प्रतिमांचे निरीक्षण करा.	-
२.	ग्रहणे	ग्रहणे का होतात हे सांगता येणे.	बॅटरी व चेंडूच्या साहाय्याने वेगवेगळ्या ग्रहण स्थिती कशा निर्माण होतात ते दाखवता येणे.	-	ग्रहणे व कला यांची उपलब्ध प्रतिमाने पाहून तशी करण्याचा प्रयत्न करणे.	वर्षभरात होणाऱ्या ग्रहणांचे निरीक्षण करून त्या संदर्भातील नोंदी करा.	-
३.	आंतरराष्ट्रीय वारंषा	१) जागतिक प्रमाण-वेळेची आवश्यकता का आहे ते सांगता येणे. २) आंतरराष्ट्रीय वारंषेची गरज का पडली ते सांगता येणे.	खेळाच्या माध्यमातून आंतरराष्ट्रीय वारंषा संकल्पना स्पष्ट करता येणे.	मोबाईलमधील माहितीचा उपयोग करून जागतिक 'टाईम झोन' नकाशा तयार करणे.	-	-	-

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५३)

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ८ वी

क्षेत्र : प्राकृतिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक/ प्रयोग	उपक्रम/ कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय/ वर्गकार्य	इतर
४.	शिलावरण भूखंड, महासागर आणि भूपट्ट संकल्पना	-	पाण्यास उष्णता दिल्याने तरंगणाऱ्या प्लास्टिक तक्त्याच्या भागांचे वहन होते. हा प्रयोग करता येणे.	-	-	ॲनिमेशन फिल्म-द्वारे भूखंड वहन सिद्धान्त स्पष्ट करून सांगा. वेगवेगळ्या खंडांचे आजचे स्थान सांगा.	-
५.	पृथ्वीचे अंतरंग	भूकंप लहरींचे वहन पृथ्वीच्या अंतरंगाच्या वेगवेगळ्या भागातून होताना त्यांच्या दिशेत होणारे बदल व त्यामुळे तयार होणारा छया प्रदेश आकृतीच्या साहाय्याने समजावून सांगता येणे.	उकडलेल्या अंड्याचा छेद घ्या. त्यावरून कवच, प्रावरण व गाभा यांची रचना समजून घ्या.	अंतरंगाची लाकडी प्रतिकृती तयार करणे.	-	ॲनिमेशन फिल्मद्वारे पर्वतांच्या निर्मितीची प्रक्रिया समजावून सांगा.	-

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ८ वी

क्षेत्र : प्राकृतिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक / प्रयोग	उपक्रम / कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय / वर्गकार्य	इतर
६.	भूपृष्ठाचे स्वरूप	१) पृथ्वीचे भूपृष्ठ उंच-सखल असण्यामागची कारणे सांगता येणे. २) निरीक्षण, स्पर्श, वजन या आधारे खडकपेटीतील खडकांचे स्थूल गुणधर्म सांगता येणे.	१) नदीने तयार केलेल्या भूरुपांची प्रतिकृती तयार करणे.	१) खडकपेटी तयार करणे. २) परिसरातील उपलब्ध दगडी वस्तूंच्या आधारे खडकांचे वर्गीकरण करणे.	१) इंटरनेटवरून वेगवेगळ्या खडकांची चित्रे व माहिती मिळवा. २) परिसरातील खडकांचे नमुने गोळा करून त्यांचे प्रकार ओळखण्याचा प्रयत्न करा.	१) नदीने तयार केलेल्या भूरुपांच्या प्रतिकृतीद्वारे भूपृष्ठाची झीज व उंचसखलपणा स्पष्ट करा. २) खडकांच्या नमुन्यांचे निरीक्षण करून प्रकार सांगा.	-
	बाह्य प्रक्रिया	तापमान व पर्जन्यमानानुसार वेगवेगळ्या अक्षवृत्तांवर कोणत्या प्रकारची अपक्षय प्रक्रिया घडते ते सांगता येणे.	मातीने भरलेल्या ट्रेवर पाणी घातल्यास अपक्षय कसे होते याचे निरीक्षण करणे व प्रक्रिया समजून घेणे.	१) वेगवेगळ्या अपक्षय कारकांचे गुणधर्म व प्रक्रिया या संदर्भाने तुलना करणारा चित्ररूप तयार करा.	-	१) वेगवेगळ्या अपक्षय कारकांची तुलना चित्ररूप तयार करण्याच्या आधारे करा. त्यांच्या गुणधर्मातील फरक व त्यामुळे होणाऱ्या भिन्न प्रक्रिया यांची तुलना करा. २) नदी व सागरी लाटा या कारकांच्या साचित्र तयार करण्याच्या आधारे निर्माण झालेली भूरूपे सांगा.	-

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५५)

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ८ वी

क्षेत्र : प्रादेशिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक / प्रयोग	उपक्रम / कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय / वर्गकार्य	इतर
१.	आशिया खंड मानवी भूगोल	१) आशिया खंडाच्या नकाशातील सांख्यिकी माहितीचे वितरण पाहून त्यातील तफावतीची कारणे सांगता येणे.	१) आशिया खंडाच्या नकाशात उद्योग क्षेत्र दाखविता येणे. २) आशिया खंडाच्या नकाशात दाट लोक-वस्तीचे प्रदेश दाखवणे. ३) मानव विकास निर्देशांकाचा आशिया खंडाचा नकाशा अभ्यासून वेगवेगळ्या भागांतील कमी विकास झालेले देश व खूप विकास झालेले देश कोणते ते शोधणे.	१) वेगवेगळ्या प्रदेशांतील भूस्थिती दाखवणाऱ्या चित्रांतून तेथे कशा प्रकारचे भूमी उपयोजन असेल ते शोधणे. २) आशिया खंडाच्या भूमी उपयोजनाचा नकाशा तयार करणे.	१) दैनंदिन वापरातील वस्तूंच्या आधारे खंड-तील कोणत्या भागात त्या वस्तू निर्माण झाल्या व आपल्यापर्यंत कशा आल्या याची माहिती मिळवणे. २) खाली दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे दोन देशांची तुलना करा. प्राकृतिक रचना, हवामान, मृदा, वने, प्राणी, खनिजे, भूमी-उपयोजन, उद्योग, मानव-संसाधने, नैसर्गिक आपत्ती.	खंडातील विविध आंतरराष्ट्रीय संघटनांची यादी तयार करून माहिती संकलित करा.	-

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५६)

आकारिक मूल्यमापन

इयत्ता ८ वी

क्षेत्र : प्रात्यक्षिक भूगोल

अ. क्र.	घटक	तोंडी काम	प्रात्यक्षिक / प्रयोग	उपक्रम / कृती	प्रकल्प	स्वाध्याय / वर्गकार्य	इतर
१.	स्थलदर्शक नकाशे	नकाशातील चिन्हे व खुणांचे अर्थ स्पष्ट सांगता येणे.	-	-	-	-	-
२.	स्थान निश्चिती	-	-	कोनमापक व ओळंब्याच्या साहाय्याने स्वताःचे अक्षवृत्तीय स्थान निश्चित करता येणे. स्थानिक वेळेच्या आधारे आपली रेखावृत्तीय स्थाने सांगता येणे.	-	-	-
३.	क्षेत्रभेट	-	-	-	क्षेत्रभेटीत मिळविलेल्या माहितीच्या आधारे अहवाल लेखन करणे. क्षेत्रभेट अहवालाचे सादरीकरण करणे.	क्षेत्रभेटीसाठी प्रश्नावली तयार करता येणे.	क्षेत्रभेटीसाठी प्रश्नावली तयार करता येणे.

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२५७)

आकारिक मूल्यमापन - इयत्ता ६ वी ते ८ वी

विद्यार्थी आणि शिक्षकांच्या सक्रिय सहभागातून होणारे आकारिक मूल्यमापन हा सातत्यपूर्ण, सहज व नकळत मिळणारा अनुभव ठरावा हे अपेक्षित आहे. मूल्यमापन उपचाराच्या स्वरूपात आणि यांत्रिकी पद्धतीत होण्याचा धोका नजरेआड करता येणार नाही. यासाठी शिक्षकांनी आकारिक मूल्यमापनाच्या विविध तंत्रांचा वापर करताना **अभ्यासक्रमातील वेगवेगळ्या घटकांसाठी कोणकोणत्या तंत्रांचा उपयोग करावा? तो कसा करावा? त्यातून काय साध्य व्हावे?** इत्यादी बाबींचा विचार करणे आवश्यक आहे.

अभ्यासक्रम आराखड्यासोबत आकारिक मूल्यमापनासाठी तक्ता दिलेला आहे. अभ्यासक्रमातील बहुतेक सर्व घटक-उपघटकांसाठी कोणती तंत्रे वापरावीत हे सूचित केलेले आहे. आकारिक मूल्यमापनातून विद्यार्थ्यांच्या मनात अनेक शंका उपस्थित व्हाव्यात, त्या त्यांनी मोकळेपणी स्पष्टपणे सांगव्यात, शिक्षकांशी तसेच सहाध्यायांशी त्यांनी चर्चा करावी. या सर्वांतून त्यांची विचार करण्याची प्रवृत्ती वाढीस लागावी हे अपेक्षित आहे. उदाहरणार्थ आकाश निरीक्षण करण्यातून त्यांना काही तारे लहान मोठे दिसण्याचा संबंध त्यांच्या आकारमानपेक्षा अंतरावर अवलंबून आहे, ताऱ्यांचे स्थान बदलते व ते विशिष्ट दिशेने बदलते या गोष्टी लक्षात याव्यात. किमान सूर्योदय रोज क्षितिजावर होत असतो, चंद्रोदय मात्र रोज आकाशात वेगवेगळ्या स्थानांवर व बदलत्या वेळी होतो हे विद्यार्थ्यांच्या लक्षात यावे. साधा पर्जन्यमापक तयार करून त्यात साचलेल्या पाण्याची खोली मोजून पर्जन्य मोजता यावा, तसेच द्रव पदार्थ नेहमी मिलिलीटरमध्ये मोजतात पण पर्जन्य मात्र मिलिमीटरमध्ये मोजला जातो. त्यासाठी वेगळे मोजपात्र वापरावे लागते हे कळावे. ग्रहणे यासारख्या क्वचितच घडणाऱ्या घटना किंवा सागरी प्रवाहासारखे जागतिक स्तरावर निर्माण होणारे आकृतिबंध निरीक्षण, प्रयोग इत्यादींच्या आवाक्यात बसू शकत नाहीत, त्यासाठी काही प्रकल्प सुचविले आहेत. ते विद्यार्थ्यांकडून जरूर करून घ्यावेत. मात्र प्रकल्प पूर्ण करणे, चांगला करणे याबरोबरच तो आपण का करतोय? त्यातून काय साध्य करावयाचे आहे? याकडे शिक्षकांचे लक्ष असावे. त्यांनी प्रकल्पाचा हेतू विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचवणे अत्यंत गरजेचे आहे.

आकारिक मूल्यमापन तक्त्यात अनेक ठिकाणी 'अॅनिमेशन फिल्मस' चा उल्लेख आला आहे. सामान्य भूगोलातील अनेक संकल्पना संदर्भाने निरीक्षण, प्रयोग, प्रात्यक्षिक व प्रकल्प करणे शक्य होत नाही. तसेच भौगोलिक प्रक्रिया व त्यांचे परिणाम निरीक्षणातून जाणून घेणे शक्य होत नाही. त्यासाठी उपलब्ध 'अॅनिमेशन फिल्मस'चा वापर करून विद्यार्थ्यांना संकल्पना समजावून द्याव्यात. आराखड्याच्या शेवटी अनेक संकेत स्थळे दिलेली आहेत त्यांचा उपयोग करून 'अॅनिमेशन फिल्मस' किंवा 'व्हिडिओ क्लिपिंग्स' मिळवता येतील. अनेकदा हे माध्यम प्रादेशिक भाषेत उपलब्ध होणार नाही, यासाठी शिक्षकांनी प्रथम त्या फिल्मस समजून घ्याव्यात व विद्यार्थ्यांना त्या दाखविताना मराठीत सारांश नीट समजावून द्यावा. फिल्म दाखविणे यापेक्षा विषय सोपा करणे, आशय विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचवणे महत्त्वाचे आहे.

मूल्यमापन हे शिक्षण प्रक्रियेचे एक अविभाज्य अंग आहे. मात्र अनेकदा त्याबद्दल विद्यार्थ्यांच्या मनांत काहीशी भीती असते. त्यातून मूल्यमापनाबद्दल अढी निर्माण होते. ती भीती किंवा त्याबद्दलची अढी आकारिक मूल्यमापनातून दूर करता येईल.

संदर्भासाठी संकेत स्थळे

STD VI

GENERAL GEOGRAPHY

• SOLAR SYSTEM

- <http://science.nationalgeographic.com/science/space/solar-system>
- <http://natgeo.rymedia.com/t/14th-DL/s-1304015056/AllGames/Arcade/National-Geographic-Great-Migrations.html>
- http://www.kidsastronomy.com/solar_system.htm
- <http://space.ipl.nasa.gov/cgi-bin/wspace?tbody=-76&vbody=1001&month=6&day=27&year=2012&hour=00&minute=00&fovmul=1&rfov=45&bfov=30&porbs=1&showsc=1&showac=1>
- <http://space.ipl.nasa.gov/>
- <http://solarsystem.nasa.gov/kids/papermodels.cfm>
- <http://www-robotic.ipl.nasa.gov/>

• LATITUDE LONGITUDE LOCATION GAMES

- <http://www.kidsgeo.com/geography-games/latitude-longitude-map-game.php>
- <http://www.wartgames.com/themes/geography/latitude-logitude.html>

PHYSICAL GEOGRAPHY

• ATMOSPHERE

- http://www.nasa.gov/audience/forstudents/9-12/features/912_liftoff_atm.html
- <http://science.nationalgeographic.com/science/earth/erths-atmosphere/>
- <http://serch.nasa.gov/serch/serch.jsp?nasalInclude=atmosphere>
- <http://www.ucar.edu/learn/1122t.html>
- <http://www.scalloway.org.uk/weat1.htm>
- http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/wehther_climet/climate_rev1.shtml
- http://www.ecokids.ca/pub/games_activites/index.cfm
- <http://www.climatechangeadapation.info/case-students/adaptationgames>
- [http://ww2010.atmous.uiuc.edu/\(Gh\)/guides/mtr/hyd/smry.rxml](http://ww2010.atmous.uiuc.edu/(Gh)/guides/mtr/hyd/smry.rxml)
- <http://water.org/water-crisis/water-crisis/water-facts/water/>
- http://www.ux1.eiu.edu/~cfips/1400/atmos_origin.html
- http://www.windows2universe.org/erth/past/earths_primordial_atm.html

- <http://www.encyclo.co.uk./define/primordial%20atmosphere>
- <http://www.angelfire.com/nj2/wetherfacts/composition.html>
- http://www.visionlearning.com/library/module_viewer.php?mind=107

REGIONAL GEOGRAPHY

• CONCEPT OF REGION

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Region>

• THE WORLD : AN INTRODUCTION

- <http://www.kidsgeo.com/>
- http://www.curriculumonline.ie/en/Primary_School_Curriculum/Social_Environmental_and_Scientific_Education_SESE_/Geography/Geography_Curriculum/Geography_a_sense_of_the_world/
- http://www.curriculumonline.ie/en/Primary_School_Curriculum/Social_Environmental_and_Scientific_Education_SESE_/Geography/Geography_Teacher_Guidelines/
- <http://www.teachingideas.co.uk/geography/contents.htm>
- <http://puzzles.about.com/od/jigsawpuzzlessshopping/tp/FloorPuzzMaps.htm>
- <http://www.brainpojr.com/socialstudies/geography/continentsandoceans/grownups.weml>
- http://www.ehow.com/list_7714978_seven-continents-classroomactivities.html

• NATURAL REGIONS :

- <http://www.sgo.pccu.edu.tw/GEOG/CHI/B/B1/chapters-culture-geog/B.pdf>
- <http://nasaimages.org/>
- <http://www.samemory.sa.gov.au/site/page.cfm?u=962&c=8230>
- <http://kids.mongabay.com/>
- http://www.ehow.com/how_8759689_make-savanna-biome.html
- <http://www.ethemes.missoui.edu/themes/273>
- <http://www.nationalgeographic.com/geography-action/habitats.html>

PRACTICAL GEOGRAPHY

STD - VII

GENERAL GEOGRAPHY

SKY-SPACE UNIVERSE

- <http://science.nationalgeographic.com/science/space/universe/>
- <http://www.universetoday.com/37927/interesting-facts-about-the-universe/>
- <http://www.seasky.org/sky.html>

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२६०)

- <http://oceanservice.noaa.gov/education/kits/tides/tides02cause.html>
- http://www.bbc.co.uk/schools/scienceclips/ages/9_10/earth_sun_moon.shtml

PHYSICAL GEOGRAPHY

HYDROSPHERE

Hydrological/water cycle

- <http://fwee.org/environment/what-makes-the-columbia-river-basin-unique-and-how-we-benefit/how-the-hydrologic-cycle-works/>
- <http://earthguide.ucsd.edu/earthguide/diagrams/watercycle/>
- <http://dictionary.reference.com/browse/primordial>
- <http://www.youtube.com/watch?v=zhP5h7FY4Ak>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Cosmic_ocean
- <http://www.wolrdatlas.com/aatlas/infopage/oceans.htm>
- http://en.wikipedia.org/wiki/World_ocean
- http://www.sheppardsoftware.com/world_GO_Click.html
- <http://www.kidsgeo.com/geography-for-kids/0135-oceans-divided.php>
- <http://www.kids-world-travel-guide.com/ocean-facts-for-kids.html>
- http://www.muw.edu/classes/jamal/16_The_Ocean_Floor.pdf
- <http://geography.about.com/od/physicalgeography/a/oceancurrents.html>
- http://www.windows2universe.org/earth/Water/ocean_currents.html
- http://oceanservice.noaa.gov/education/tutorial_currents/
- http://aquarius.nasa.gov/seawater_mix_sink.html
- <http://www.windows2universe.org/earth/water/density.html>
- <http://www.tidetimes.org.uk/all>
- http://www.nio.org/index?option=com_url/task/frame/title/Tides%20at%20Goa/tid/85/sid/135

REGIONAL GEOGRAPHY

ASIA

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Asia>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Asia
- http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Asia
- http://en.wikipedia.org/wiki/Culture_of_Asia
- <http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/region-maps.htm>
- <http://www.seasky.org/space-games/space-action-games.html>

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२६१)

- <http://www.starrynight.com/>
- <http://www.fourmilab.ch/yoursky/>
- <http://www.fourmilab.ch/cgi-bin/Yourhorizon?lat=20.0000&ns=North&lon=73.000&ew=East&fov=45.000&azimuth=18.000&z=2&azideg=18%BO+%28N%29>
- <http://www.nakedeyeplanets.com/>
- <http://www.souledout.org/nightsky/ursamandm/ursamajorandminor.html>
- <http://astroclub.tau.ac.il/skymaps/monthly/index.php>
- <http://www.nasa.gov/audience/forstudents/index.html>
- <http://amazing-space.stsci.edu/>

Earth Motion-local times-standard time-seasons

- http://www.opencourse.info/astronomy/introduction/03.motion_earth/
- http://scienceview.berkeley.edu/VI/worksheet_longtutorial.html
- <http://currentgk.com/world/geography/time.html>
- <http://www.timeanddate.com/worldclock/>
- <http://www.timezoneconverter.com/>
- http://www.softschool.com/quizzes/social_studies/time_zone/quiz805.html
- <http://www.windowsphone.com/en-US/apps/f23ac767-675c-47b7-9556-bcac2b7bb6a5>
- <http://www.teachersdomain.org/resource/ess.eiu.seasonsgame/>
- http://www.school-for-champions.com/astronomy/earth_motion.htm
- <http://www.school-for-champions.com/astronomy/universe.htm>

Earth-Moon-Sun Relationship/ Phases of moon_Tides

- <http://www.sciencekids.com.nz/gamesactivities/earthsunmoon.html>
- <http://www.earthsunmoon.co.uk/>
- http://sunearthday.nasa.gov/2006/educators/lp_k5.php
- <http://www.woodlands-junior.kent.sch.uk/time/moon/phases.html>
- <http://en.allexperts.com/q/Astronomy-1360/Sun-Earth-Moon-relationship.htm>
- <http://jove.geol.niu.edu/facult/stoddard/JAVA/moonphase.html>
- <http://www.moonconnection.com/tides.phtml>
- <http://www.google.com.in/search?q=sun+earth+moon+relationship+tides&hl=en&prmd=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=9w7uT5akNorQrQfBqqC-DQ&ved=OCGkQs&biw=1440&bhi=695>

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२६२)

PRACTICAL GEOGRAPHY

- <http://www.wikihow.com/Find-True-North-Without-a-Compass>
- <http://www.Youtube.com/watch?v=01JZrHRueng>

STD - VIII

GENERAL GEOGRAPHY

• Space Launching and Gathering of information

- http://en.wikipedia.org/wiki/Space_launch
- <http://www.nasa.gov/audience/foreducators/diypodcast/space-station-index-diy.html>
- <http://www.nasa.gov/audience/foreducators/nasaclips/index.html>
- http://www.nasa.gov/externalflash/eclips/itunes/ipod_launchpad.xml

• Eclipse

- <http://eclipse.gefc.nasa.gov/eclipse.html>
- <http://www.eclipse.org/downloads/>
- <http://library.thinkquest.org/3645/eclipses.html>
- <http://library.thinkquest.org/3645/eclipses.html>
- <http://www.google.co.in/interstitial?url=http://www.kidseclipse.com/pages/a1b3c1d0.htm>

• International Date Line

- <http://www.staff.science.uu.nl/~genr0113/idl/idl/htm>
- http://www.nypost.com/p/news/international/where_day_go_QeLR87EP23V9wJrdvAXJdO
- <http://www.kidsgeo.com/geography-for-kids/0023-the-international-dateline.php>
- <http://www.wartgames.com/themes/geography/timezones.html>
- <http://education.nationalgeographic.com/education/encyclopedia/dateline/?ar a =4&ar r =1>

PHYSICAL GEOGRAPHY

• Lithosphere

- <http://www.cotd.edu/ete/modules/mseese/earthsysflr/lithosphere.html>
- <http://www.youtube.com/watch?v=dgU282cBWdo>
- <http://www.houseandhome.org/lithosphere-facts>

• Interior of the Earth

- <http://science.nationalgeographic.com/science/earth/inside-the-earth/>
- <http://pubs.usgs.gov/gip/interior/>
- http://www.window2universe.org/earth/interior_Structure/interior.html
- http://www.soest.hawaii.edu/GG/FACULTY/PDPP/Oct07_Ch_12.pdf
- http://eqseis.geosc.psu.edu/~cammon/HTML/Classes/IntroQuakes/Notes/waves_and_interior.html

प्रा. शि. अभ्यासक्रम २०१२ : भाषेतर विषय : भाग - २ : इयत्ता ६ वी ते ८ वी : भूगोल : (२६३)

- **Earthquake and Volcano**
 - <http://www.window2universe.org/earth/geology/quake 1.html>
 - <http://www.windows2universe.org/earth/interior/volcanos general.html>
 - <http://www.windows2universe.org/earth/interior/shield volcanos.html>
 - <http://Science/Earthquake/zFlashAssets/Earthquakes v21.swf>
- **Orogenic and epirogenic movements**
 - <http://walrus.wr.usgs.gov/infobank/prograns/html/school/moviepage/o6.o1.2 2.html>
 - <http://pubs.usgs.gov/gip/dynamic/understanding.html>
 - <http://www.wou.edu/~brownk/ES104/ES104.2008.1203.MountainBuilding.f.pdf>
 - <http://www.preservearticles.com/2011103116326/what-are-the-cause-of-epeirogenic-movement.html>
 - <http://www.nature.com/nature/journal/v307/n5952/abs/307616a0.html>
- **Relief, characteristics of**
 -
- **Rocks and Rock Types**
 - <http://www.geography4kids.com/files/earth rocktypes.html>
 - <http://www.google.co.in/search?q=rocks+and+rock+types&hl=en&prmd=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=D6T1T mLlcXirAe-0r28Bg&sqi=2&ved=0CHIQsAQ&biw= 1440&bin=695>
 - <http://www.classzone.com/books/earth science/terc/content/investigations/es0602/es0602page02.cfm>
 - <http://www.geolsoc.org.uk/rockcycle>
 - <http://www.rocksforkids.com/RFK/howrocks.html>
 - <http://www.rocksforkids.com/RFK/howrocks.html#Cycle>
- **Exogenous Process**
 - <http://www.oocities.org/ghsgeography/CE/03denudn.htm>
 - <http://www.slideshara.net/swallacestdoms/climate-and-denudation-presentation>
 - <http://cw/routledge.com/textbooks/9780415395168/resources/chapter13manual/pdf>
- **Landforms**
 - <http://www.kidsgeo.com/geology-for-kids/0031-what-are-landforms.php>
 - http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_landforms
 - <http://geography.pppst.com/landforms.html>
- **REGIONAL GEOGRAPHY**
 - Asia-Human Geography
 - http://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Asia
 - <http://www.ducksters.com/geography/asia/php>